

Helen Asklund, Lena Manderstedt
och Ann-Sofie Persson

”När vi rider tillsammans känns hon mer som en kompis än som en mamma” Modersvariationer i tre hästbokserier av Pia Hagmar

”When We Ride Together, She’s More like a Friend than a Mum”:
Mothering Variations in Three Horse Story Series by Pia Hagmar

Abstract: This article analyzes how the horse story setting problematizes the conception of the good mother and normative mothering, by elucidating how the gazes of the young main characters on their mothers function in relation to the notion of the good mother, how this influences the mothering and how the mothering characters challenge this notion. Mothering is seen here as caring practices, which can be performed by people other than mothers. The analysis of three horse story series by Pia Hagmar, the books on Klara (1999–2008), the books on Millan (2012–2014) and the books on Juli (2019–2021), shows that the series depict motherhood and mothering at the intersection between the conception of the good mother and the good horse person. The common denominator is nurturing traits that make personal needs take the back seat – for the traditional good mother to the benefit of her children, for the good horse person to the benefit of the horse. Hagmar normalizes the presence of several mothering characters in addition to their mothers around the horse girls. Furthermore, these characters, who function as mothering variations, contribute to the creation of a solid caring environment, reducing the demands on mothers who try to be everything to their children. Although the daughters’ views of their mothers are sometimes critical, Hagmar allows the mothers to be imperfect, partly incompetent, or simply women with their own agency, interests and needs outside of motherhood. In addition, a mother-daughter relationship built on a common interest in horses allows for a friendship with a common focus – the horse.

Keywords: horse stories, Pia Hagmar, mothering, stable culture, mothers in children’s literature

©2024 H. Asklund, L. Manderstedt, A-S. Persson. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons CC BY 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), permitting all use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. Any included images may be published under different terms. Please see image captions for copyright details. Citation: *Barnboken – tidskrift för barnlitteraturforskning/Barnboken: Journal of Children’s Literature Research*, Vol. 47, 2024 <http://dx.doi.org/10.14811/clr.v47.871>

Hästboken har sedan utgivningen av Anna Sewells *Black Beauty* (1877/1891) varit en populär genre hos generationer av unga läsare i Sverige. Genren var från början riktad till pojkläsare, och befolkades av hästkarlar och manliga huvudkaraktärer (Hedenborg, "Hästkarlar" 176), medan det under senare tid har skett ett skifte mot unga kvinnliga huvudkaraktärer och deras liv i och utanför stallmiljön.

Såväl verkliga som litterära hästmiljöer präglas dock fortfarande starkt av den militära diskurs som belönar ordning, lojalitet och flit (Forsberg, "Manegen"). Den militära diskursen genomsyrar således stallbackskulturen (se t.ex. Thorell och Hedenborg), som med tiden har feminiserats. Även om utvecklingen av stallbackskulturen har öppnat för ett omförhandlande av socialt konstruerade feminiteter (Forsberg och Tebelius), finns kopplingar till den traditionella maskuliniteten. Till exempel bör inte en hästtjej vara feg eller bekväm av sig.

Verklighetens liksom fiktionens stall kan, genom möjligheten till denna omförhandling, förstås som ett slags fristad för hästtjejer (Asklund; Forsberg, "Handlingskraft"), en miljö som främjar alternativa ideal och praktiker. Även om det i stallmiljön ofta förekommer feminint kodade omsorgspraktiker, såsom att rykta hästarna och ge dem mat liksom att ta hand om och fostra varandra inom ryttargruppen, öppnar miljön också för ett flickskap som innefattar självständighet, mod och fysisk styrka. Kombinationen av att å ena sidan tränas i omsorgspraktiker, å andra sidan fostras till ordningsamhet och ledarskap, innebär att stallmiljön kan forma alternativa genusroller eller sätt att vara flicka (Asklund; Forsberg, "Handlingskraft"). Detta gäller för hästtjejerna, men även – menar vi – för deras mödrar, som ofta själva är eller har varit hästtjejer. I det fortsatta kommer vi att visa hur hästintresset spänner över generationsgränser och präglar hur dessa skildras i den moderna hästboken.

I stallbackskulturen, där inskolningen i omhändertagande och skötsel av hästen sker (Forsberg och Tebelius; Thorell och Hedenborg), är det centralt att kunna sätta hästens behov framför sina egna, på samma sätt som föreställningen om det goda moderskapet innebär att prioritera sitt barn framför sig själv (Pettersson 66). Här finns således en överlappning mellan god hästhållning och ett traditionellt gott moderskap.

Pia Hagmar är en av samtidens mest produktiva svenska hästboks författare och hennes författarskap spänner över drygt fyrtio år. Hagmar och andra svenska hästboks författare från 1980-talet och framåt ägnar, jämfört med tidigare hästboks författare, stort

utrymme åt huvudpersonens familjeliv och relationer vid sidan av hästlivet.

I denna artikel genomför vi läsningar av tre av Hagmars serier: den om Klara (18 böcker, 1999–2008), den om Millan (3 böcker, 2012–2014) och den om Juli (3 böcker, 2019–2021). Medan Klara-serien sträcker sig över ett par år, är de två andra mer koncentrerade i tid. Hagmar utforskar i dessa tre serier moderskap och *modrande*, det sistnämnda en social praktik som innebär "omhändertagande och omsorgsutövande av barn" oavsett om den utförs av mödrar eller andra personer (Holm 21). Artikelns syfte är att visa hur föreställningar om modrande och det normativa, goda moderskapet kan problematiseras genom det tudelade fokus på stallbackskultur och hemmiljö som utmärker Hagmars tre serier – detta genom att undersöka hur de unga huvudkaraktärernas blickar på mödrarna förhåller sig till normativa idealbilder av den goda modern, samt hur mödrar och andra modrande karaktärer utmanar denna bild. Metoden kan beskrivas som komparativ närläsning (Haettner Aurelius 42; Tenngart 26–27). Analysen utgår från teorier om modrande som omsorgspraktik, studier om det normativa, goda moderskapet och studier om stallbackskultur. Därutöver utgör den begränsade svenska forskningen om hästböcker och om Hagmars författarskap, där arbete, genus och hästen står i fokus (Hedenborg, "Stallbackskultur", "Hästkarlar"; Asklund; Persson; Nygren) en bakgrund till studien.

Teorier om moderskap, modrande och modersvariationer

I det följande redogörs för teorier om moderskap, modrande och modersvariationer, som utgör centrala begrepp i vår studie.

Moderskapet som omsorgspraktik problematiserades redan på 1970-talet av Adrienne Rich. I *Of Woman Born. Motherhood as Experience and Institution* (1976) fokuserades det socialt konstruerade moderskapet, som springer ur kvinnans underordnade ställning i samhället, snarare än på moderskapet som kvinnans naturliga domän. Rich menar att de omvårdande egenskaper som krävs av mödrar inte kommer instinktivt utan behöver läras in. Omvårdnaden ges, enligt Rich, inte nödvändigtvis av den kvinna som har burit och fött barnet – det finns andra modrande, omhändertagande personer runt barnet, ofta kvinnor (lx).

På ett liknade sätt, men i svensk kontext, har filosofen Ulla Holm visat hur ett biologiskt moderskap skiljer sig från att *göra* moderskap,

att *modra* som social praktik (101–106). Om modrandet praktiseras av andra kvinnor i barnets närhet benämns det *modersvariationer* (Dahl). Som vi kommer att visa förekommer såväl modrande som modersvariationer hos olika karaktärer i de analyserade bokserierna.

Den amerikanska sociologen Sharon Hays undersöker i *The Cultural Contradictions of Motherhood* (1996), "mothering as a historically constructed *ideology*" (x). I Hays studie framträder en motsättning mellan olika kvinnoideal och därigenom sätts moderskapet i relation till den normativa föreställningen om vad det innebär att vara en god mor.

Bilden av den goda modern framstår alltså hos Hays som motsägelsefull. I sin forskning om 2000-talets svenska litteratur har Jenny Björklund gjort liknande iakttagelser. Hon dekonstruerar det goda moderskapet som kulturellt ideal. Björklund ser litteraturens misslyckade, osympatiska eller frånvarande mödrar som ett sätt att utmana kärnfamiljens och den goda moderns hegemoniska status och argumentera för en förändrad syn på vilket modrande som normaliseras ("Maternal Abandonment" 91–135, "Motherhood" 83–87, "Killing Family Joy" 806–809).

Om modrandet anses vara bristfälligt kan modern lastas för detta genom mammaskuld, ett begrepp som Margaretha Fahlgren diskuterar i relation till mödrar i litteraturen (351–362). Rich lyfter särskilt fram döttrar och deras relationer till sina mödrar, där mödrarna fungerar både som modeller för döttrarnas blivande kvinnlighet och blir offer för döttrarnas kritik av deras sätt att agera som mödrar (221–263). Modern måste alltså inte bara förhålla sig till samhällets bild av den goda modern, utan ställs ansikte mot ansikte med sina egna barns beundrande eller fördömande blickar. Likaså förknippas föreställningen om den goda modern med en moralisk identitet där ett starkt ansvarstagande för barnen står i fokus (Pettersson 70–71).

Modrande i spänningsfältet mellan den goda modern och den goda hästmänniskan

Modrande har traditionellt associerats med hemmet, i dess egenskap av en trygg och stabil miljö, medan hästboken erbjuder både stalllet och hemmiljön som arenor för modrande. Dessa skilda miljöer skapar förutsättningar för olika sätt att modra. I Hagmars tre serier innebär det både att föreställningen om vad det innebär att vara en god mor utmanas och att modrandet sprids ut på fler karaktärer än de biologiska mödrarna. I analysen fokuserar vi först på modrande i hemmiljö och sedan i stallmiljö, i syfte att undersöka hur häst-

boken gestaltar likheter och olikheter mellan den goda modern och den goda hästmänniskan.

Modrande i hemmiljö

Hemmiljön i Hagmars tre serier om Klara, Juli respektive Millan skiljer sig åt. Medan tolvåriga Juli vuxit upp i en konventionell kärnfamilj, lever den, vid seriens början, jämnåriga Klara i en harmonisk bonusfamilj. Millan, som går på högstadiet och därmed är lite äldre än Juli och Klara, har en destruktiv familjesituation på grund av faderns alkoholism och moderns fysiska och psykiska utmattningstillstånd, men samtidigt saknas inte kärlek i hemmet.

När serien om Juli inleds bor hon med mamma Jenny och pappa Mikael. Familjens välbefinnande avgörs av moderns omsorger. För Juli är det självklart att hon är huvudpersonen i sin mammas liv: "Min mamma bryr sig mer om mig än någonting annat" (Hagmar, *En egen häst* 104–105). Trots att Jenny saknar hästlivet från sin ungdom prioriterar hon Julis ridning, längtan och behov över sina egna. Modrandet följer därmed normen för den goda modern, vilket Juli bekräftar: "Min mamma är glad och snäll och omtänksam, hon lagar den godaste maten i världen och kan inte vara glad om inte jag är det. Det är så det har varit och det är så det borde vara" (104–105). Juli förväntar sig att hennes mamma ska vara omvårdande, öm och självupppoffrande, som en "eternal giver" (Rich 261). Denna tämligen konservativa syn på hur en bra mamma ska vara (jfr Pettersson 66) manifesteras genom Juli som fokalisator, då det genom hennes blick på modern blir tydligt att hon förväntar sig att vara allt för sin mamma. Hennes förväntan sammanfaller också med de traditionella värden som förknippas med moderskap.

Trilogins nyckelscen, där Juli blir vittne till hur föräldrarna grälar och mamman framstår som förbytt, introduceras tidigt i den första romanen. Mamma Jenny svär åt pappan och knuffar Juli ur vägen innan hon sladdar iväg med bilen: "Blicken är vild och hela ansiktet är förvridet. Det är knappt att jag känner igen henne. [...] Min mamma gör inte så här" (Hagmar, *En egen häst* 29). När Juli blir hungrig finns ingen mat att värma och mamman, som under hela Julis liv har lagat maten, är försvunnen. Det är, ur Julis perspektiv, det yttersta tecknet på Jennys genomgripande personlighetsförvandling när hon avviker från normen för den självupppoffrande modern.

Det uppdragas så småningom att Jenny har skaffat sig en irländsk pojkvän och tänker öppna ett café på Irland, vilket får Juli att ifråga-

sätta sin mammas moraliska identitet. Därtill chockar moderns agerande henne: "Hon har redan planerat sitt nya liv, utan att ta minsta hänsyn till mig" (Hagmar, *Bara min* 60). Att Jenny inte låter det faktum att hon är mamma stå i vägen för sina livsval och sin identitet utanför modrandet är något oerhört för Juli. Hon sällar sig till raden av döttrar som granskar sin mamma, väger hennes handlingar och fördömer hennes frigörelse då den resulterar i flickans känsla av att modern har övergivet henne på grund av en man (jfr Rich 221–263). Bilden av, och kontakten med, mamman krackelerar totalt. Juli konstaterar att hon saknar den mamman var men inte den hon blivit.

Mammans flytt kan dock ses som en reaktion på och ett aktivt motstånd mot den normerande bilden av kärnfamiljen, i likhet med i de texter som undersökts av Björklund:

When the nuclear family does not survive [...] [it] open[s] up to other ways of organizing life and close relations. Similar to forgetting, failing as mothers and leaving the family can thus be seen as a rejection of the family as the hegemonic form of social organization, which allows us to start from a new place. ("Killing Family Joy" 822)

Julis tankar om mammans svekfulla beteende präglar relationen starkt: "Möjligen skulle en riktig usling till pappa kunna göra det, men inte en mamma. Varför jag tror att det är skillnad förstår jag inte riktigt, men det är så det känns" (Hagmar, *En egen häst* 126). Jennys tankar går i samma banor när det gäller normerna för hur en mamma respektive pappa ska uppföra sig.

Män gör det hela tiden, sticker i väg och struntar i sina barn ett tag och då är det en annan sak. De kan svika men är ändå okej. En mamma som har svikit kan tydligen aldrig få förlåtelse. (Hagmar, *Vi två* 77)

Hagmar låter här både Juli och Jenny peka på det orimliga i att skuldbelägga mammor, till skillnad mot pappor, vilket blir en manifestation av hur mammaskulden kan ta sig uttryck, men också en kritisk reflexion kring densamma (Fahlgren 351–362). I Hagmars serier finns ett slags motsatsförhållande mellan å ena sidan föreställningen om den goda modern och å andra sidan den verkliga modern som av dottern anklagas för att inte vara perfekt (jfr Rich 243). Julis egen reflektion belyser hur hennes traditionsbundna förväntningar på hur en mamma ska vara finns där som en underliggande norm, utan att hon egentligen vet varför. Genom att spegla denna ambivalens hos Juli går Hagmar i dialog med normerande modersideal och visar

hur kärnfamiljens kollaps, i likhet med i Björklunds undersökning ("Killing Family Joy" 822), kan öppna för andra sätt att organisera relationer.

Till skillnad från Julis långdragna fördömande av sin mamma, har Klara en mestadels ironisk och bitvis humoristiskt präglad blick på sin mamma, Nita. Även om Klara ibland önskar sig en mamma som uppfyller traditionella modersideal är hon till skillnad från Juli tillfreds med sin mamma, trots hennes tillkortakommanden. Kanske är det ett resultat av att Klara får de omsorger som associeras med det traditionella moderskapet genom Nitas nye man, Lasse.

Genom hela serien beskrivs Nita ur Klaras perspektiv och jämförs med olika föreställningar om den goda modern. Klara för insiktsfulla resonemang kring Nitas egen uppfattning om hur en god mor ska uppföra sig och kommenterar hennes beteende i förhållande till normativa uppfattningar, där modern förväntas vara exempelvis "tender, nurturing and self-sacrificing" (Åström 113-114). Det kan handla om att stiga upp tidigt för att önska sin dotter lycka till på en tävling (Hagmar, *Klara och Star* 49-50), eller att pyssla om henne och se till att hon äter ordentligt (Hagmar, *Klara i Hallondalen* 10, *Klaras egen seger* 121). När Nita låter Klara ligga kvar i sängen och sörja att hennes sköthäst på ridskolan har sålts följs detta av en smått ironisk iakttagelse från dottern:

Sen går hon runt och är nöjd med sig själv för att hon är en sån förstående mor som låter mig sörja ifred. Men efter ett par dagar ser jag på hennes sneglande blickar att hon börjar bli otålig. (Hagmar, *Klaras vintersorg* 92-93)

Klara tolkar mammans omsorger som ett rollspel, där Nita följer ett manus skrivet för den förstående modern. Detta skaver dock mot den pragmatiska inställning till hur utmaningar ska hanteras som Nita själv ger uttryck för och som bidrar till att hon inte fastnar i fällan att "göra" den perfekta modern. Självuppoffrandets ideal behandlas ironiskt ur Klaras perspektiv genom att hon tänker att mamman spelar en roll. Moderns moraliska identitet, som hos Pettersson innebär att hon ska vara etiskt oantastbar (70-71), blir därför problematisk - Nita lever inte som hon lär:

Annars är mamma full av förmaningar och tjat. Alltid kontrollerar hon att jag gör mina läxor ordentligt och inte slänger smutsvätt på golvet. Det är som om hon tror att mammor ska vara såna. Själv slänger hon sin smutsvätt överallt, men det är tydligen en helt annan sak. Mammor ska bestämma, barn ska uppfostras. (Hagmar, *Klaras dröm* 100)

Klara uppfattar här en diskrepans mellan Nitas uppfostringsideal och beteende. Klaras bild av denna skevhet genomsyrar hela serien: de vuxna bestämmer och barnen måste lyda eller inordna sig, vilket hos henne skapar en känsla av orättvisa.

Nitas tillkortakommanden är också pinsamma enligt Klara: "En riktig mamma ska baka bullar och läsa damtidningar" (Hagmar, *Klaras ridlägersommar* 57-58). Hon har en bild av vad en "vanlig mamma" är, nämligen någon som "klä[r] sig ordentligt och inte bränn[er] all mat hon försöker laga" (Hagmar, *Klaras äventyrsritt* 118). Klara skäms även när Nita uppträder som en sexuell varelse, som när hon bär en olämplig "mammabaddräkt" (117), eller en för tajt och uringad klänning (Hagmar, *Klaras egen seger* 114). Ur barnets perspektiv framstår tanken på föräldrafigurer inbegripna i sexuella aktiviteter, eller åsynen av hur moderns kropp bli ett objekt för mannens blick, som något djupt störande. Williams beskriver dylika tankar hos barn som "allt det skräckinjagande som kan rymmas i en vanlig mor: hon som har sex och hyser begär, [...]. Hon som rentav skulle kunna vara en självständig kvinna med en egen identitet" (13). Klaras mamma utmanar den kulturellt accepterade normen och trots att detta irriterar dottern, uttrycker hon även att mammans glädje och välbefinnande kanske är viktigare än hennes egen känsla av skam (Hagmar, *Klaras egen seger* 114). Med andra ord har Klara förståelse för, och accepterar, Nitas otillräcklighet och hon inser att hon i själva verket har en bra mamma.

Millans position i förhållande till sin mamma skiljer sig i alla stycken från Klaras och Julis. Den jämförelse som Klara och Juli gör mellan sina mödrar och föreställningen om den goda modern, blir omöjlig eller irrelevant i Millans fall. Mamman beskrivs nämligen som utbränd och uppgiven, pappan som arbetslös och alkoholiserad. På grund av mammans sköra tillstånd kan Millan inte förvänta sig att hon ska nå upp till det ideal som föreställningen om den goda modern innebär. I serien om Millan blir det i stället hon själv som tar på sig att utföra det modrande som hennes föräldrar inte förmår. Det visar sig genom att hon delar sin vardag mellan skötseln av hästarna och omsorgsansvaret för sin bräckliga familj. Trots att Millans föräldrar på många sätt försöker vara goda föräldrar misslyckas de då deras egna problem överstiger deras ansvarsförmåga. Millan tar ett särskilt stort ansvar för sin femårige lillebror Josef. Det faller sig fullständigt naturligt för henne att offra sina egna behov och själv gå hungrig då föräldrarna glömt att handla, men sörja för att Josef får äta (Hagmar, *Sveket* 57). Emellertid tynger henne ansvaret för brodern, vilket gör att det är med viss lättnad hon lämnar honom på

förskolan om vardagarna. Förskolan fungerar därmed som en institutionaliserad modrande instans (Holm 105). Millan känner lättnad över att hon vet att Josef blir väl omhändertagen: "När Josef är på dagis känner jag mig trygg. Där finns alltid någon som märker om han slår sig och där får han komma ut och leka. Ordentlig mat får han också, flera gånger per dag" (Hagmar, *Sveket* 68). Förskolan står i skarp kontrast till den tillvaro Josef skulle ha om Millan lämnade honom hemma.

Precis som Millan modrar Josef, tar hon också hand om sin mamma, då mamman inte förmår leva upp till förväntningarna på hur en god mor ska vara utan snarare fungerar som "den dysfunktionella eller otillräckliga mamman" (Williams 14) eller vad Björklund kallar den dåliga mamman ("Maternal Abandonment", "Motherhood", "Killing Family Joy"). Millans mamma kopplar själv sin skam och skuld känsla till olika samhällsnormer:

Hela jag är ju fel. [...] Rik ska man vara och snygg och smal och framgångsrik. [...] Är man sjuk har man inget värde. [...] Vi är skadedjur som samhället inte vill veta av, som kackerlackor ungefär. [...] Ibland känns det som om det skulle vara bättre om jag dog, jag är ändå inte till någon nytta. Inte ens mina egna barn klarar jag av att ta hand om. (Hagmar, *Millan* 105–106)

Moderskapet fogas in i en rad av misslyckanden. Det största av dem blir för henne att inte klara av omhändertagandet av sina barn. Millans mamma sörjer sin oförmåga att bli framgångsrik som mor och kvinna enligt rådande normer, och blir en antites till det kulturella moderskapsideal som Björklund problematiserar ("Maternal Abandonment", "Motherhood", "Killing Family Joy"). Millans mamma står därmed i skarp kontrast till den goda modern, som kännetecknas av förmågan att alltid kunna ta hand om sina barn, oavsett hur hon själv mår. Det är mot denna bakgrund mammans tafatta försök att vara en god mor ska ses, och det ger dessutom en förklaring till varför självföraktet blir så stort.

Trots att Millan överlag inte dömer henne, kan hon stundom inte låta bli att jämföra modern med sina vänners mödrar eller Marianne, ägaren till stallet där hon hjälper till: "Marianne håller om mig, hon smeker mitt hår, viskar att jag inte behöver vara rädd, att allt ska ordna sig. Allt det som jag så ofta önskat att min egen mamma skulle ha orkat göra" (Hagmar, *Drömmen* 121). Vid sådana tillfällen anar läsaren ett visst förakt för modern. Det följs dock alltid av samvetsqual eller förtvivlan över moderns hjälplöshet: "Plötsligt skäms jag

över mina tankar om mamma och pappa, min önskan att inte ha dem här. Det finns andra föräldrar, sådana som räknas som bra, men som uppför sig mycket värre än mina" (139).

Millan är äldre än Klara och Juli och det återspeglas i hennes mogna blick på mamman. Men denna syn hänger också samman med att Millan har åtagit sig modrande funktioner. Millans mamma blir således inte bara ett offer för omständigheterna utan även en otillräcklig förebild för Millan, både som modrande karaktär och som vuxen kvinna. För att tala med Richs ord, "a mother's victimization does not merely humiliate her, it mutilates the daughter who watches her for clues as to what it means to be a woman" (250).

Millans mamma abdikerar från positionen som den goda modern, det vill säga från att vara omhändertagande, trygg och tröstande. Likaså avsäger hon sig den moraliska identitet som även den utgör en viktig del av att vara en god mor, och som framför allt förknippas med ett starkt ansvarstagande i relation till barnen (Pettersson 70-71). Till skillnad från de misslyckade mödrarna i Björklunds material, som själva tar kommandot över sina liv, om än med varierande resultat ("Maternal Abandonment" 133-136), är Millans mamma passiv och hjälplös. Millan tar på sig den modrande funktionen, medan mamman framställs som ett trygghetstörstande barn: "Jag går fram till henne och då slår hon armarna runt mig och trycker sitt ansikte mot min mage, precis så som Josef brukar göra. [...] Ibland känns det som om hon är mitt barn och inte min mamma" (Hagmar, *Millan* 26). Även om Millan i det här sammanhanget betraktar sin mamma kritiskt och är ovillig att modra också henne är hon den av de tre seriernas huvudkaraktärer som uppehåller sig minst vid att kritisera sin mammas tillkortakommanden. Medan Klaras och Julis ifrågasättande av sina mammor klart framgår, vill Millan bara slippa ytterligare ansvar. Millan ger genom sin lojalitet mot mamman uttryck för sin kärlek till familjen. Men genom att ständigt sträva efter att upprätthålla familjens fasad bidrar hon till att missförhållandena kan fortgå och att familjens situation blir alltmer utsatt. Därmed blir hon själv medberoende i föräldrarnas missbruk och passivitet.

Seriens slut innehåller trots allt en strimma hopp om att mamman ska kunna ta sig an modrandet med nya krafter. Avslutningen signalerar nämligen att hon mår bättre. Det manifesteras i att hon själv, som inte varit hästtjej, vågar leda Millans ponny Glimra, vilket får henne att växa och tro på sig själv. Även om relationen mellan Millan och hennes mamma har varit dysfunktionell öppnas här för att hästar kan fungera som en läkande kraft och att de kan förena mödrar och döttrar trots att relationerna kan ha varit såriga.

Modrande i stallmiljö

Eftersom delar av hästbokens intrig utspelas i stallet erbjuds en miljö där modrande förekommer i olika konstellationer: mellan äldre förebilder och huvudkaraktärerna, mellan hästar och människor liksom mellan mödrar och döttrar. Sålunda sprids modrandet på fler karaktärer än mödrarna, vilket skapar utrymme för dem att forma alternativa sätt att modra. Häri ligger hästbokens specifika möjligheter att laborera med modersvariationer och alternativa former av modrande, som här ska förstås som den "allmänmänsklig[a] aktivitet" som Holm talar om (149), och som kan utföras av alla, då "[m]odrande som social praktik utövas av var och en som GÖR vad mödrar brukar göra med barn" (148).

Trots att Jenny själv har varit en mycket engagerad hästtjej, lägger hon sina egna intressen åt sidan för att stötta Julis hästintresse och ta hand om familjen. Till skillnad mot Nita, som har haft ett levande engagemang för hästar under hela Klaras uppväxt, är alltså Jennys intresse för hästar latent när hon introduceras i serien. Men hon saknar något och när uppbrottet med Julis pappa är ett faktum inser hon vad. Jenny flyttar till Irland och återupptar sitt hästintresse och trots att Juli själv är en driven hästtjej mottar hon mammans beslut med bestörtning. Ett foto på Jenny när hon rider en Tinker (en irländsk hästras) väcker nya känslor och tankar hos Juli: "Men jag har ändå svårt att föreställa mig henne rida på det här sättet, vilt och galet på en häst i ett annat land. [...] Hon ser lycklig ut på bilden, hela ansiktet är ett enda stort leende" (Hagmar, *En egen häst* 119). I fotots vilda, lite upproriska stämning ser Juli modern i ett nytt ljus. Hon hälsar på Jenny på Irland och de inleder en prövande relation, där höjdpunkterna handlar om möten i det gemensamma intresset för ridning och hästar. Men besvikelserna präglar detta till trots Julis syn på mamman.

Vändpunkten infaller vid Julis första tävling. Jenny överraskar med att komma och titta på Juli, vilket är oerhört betydelsefullt: "Det är mitt livs stoltaste ögonblick, men det enda jag kan tänka på är att mamma har kommit hela vägen från Irland för att titta på mig" (Hagmar, *Vi två* 147). Det är hästarna och stallet som medför att Juli och hennes mamma möts i en ny skör relation efter en lång utmanande tid, då Juli har anklagat sin mamma för att vara omoralisk både som kvinna och mamma.

En modersvariation i serien om Juli gestaltas genom Signe, som svarar mot Julis behov av någon som lyssnar när Jenny försvinner. Signe hjälper också Juli att se på sin mammas val med nya ögon:

Hon vågade bryta upp och gå sin egen väg, säger Signe. Det är inte många som vågar det. Hon hade en dröm och nu försöker hon att göra verklighet av den. Jag tycker att det är modigt. [...] Varför håller du på och tycker synd om dig själv helt i onödan? Din mamma struntar inte alls i dig. (Hagmar, *Vi två* 37)

Signe erbjuder ett modrande där den sociala omsorgspraktiken som Holm talar om är stöpt i en annan form och består i att provocera, uppmuntra och bidra med perspektiv, bland annat på Signes och Julis olika livssituationer. Att hon är en god hästmänniska ger i Julis ögon tyngd åt hennes åsikter, vilket tillskriver Signe en särställning ifråga om modrande.

Det är genom att på dylika sätt låta olika omsorgspraktiker ta gestalt i skilda modrande karaktärer som Hagmar i sina serier utmanar föreställningen om den goda modern. Förmågan att erbjuda alternativ till särskilt Klaras och Julis konventionella sätt att betrakta sina mödrar skapar en förskjutning från den traditionella föreställningen om den goda modern mot ett mindre normbundet sätt att modra. Genom att Signe ifrågasätter Julis reaktioner på mammans frigörelse, modellerar hon ett nytt möjligt förhållningssätt mellan förälder och barn för Juli. Signe ser bortom beteendet som drabbar Juli och frilägger de strukturer i vilka Jenny är fast och som innebär att högre krav ställs på mödrar än på fäder.

Modersvariationerna är också artöverskridande. Millan agerar modrande i relation till både människor och djur, trots att hon inte själv är mor (Hagmar, *Millan* 119–120). I hennes karaktär möts nämligen sådana drag som utmärker såväl den goda modern som den goda hästmänniskan. Just det särskiljer Millan från Klara och Juli, som inte behöver ta samma ansvar för familjen. Hennes egna önsningar får stå tillbaka för omhändertagandet om andra, exempelvis om Zorro, en för liten ponny som pappan kommit hem med som gåva till henne. Kontrasten mellan Zorro och drömmen om en egen häst att rida och tävla är slående. Millan tackar senare ja till att byta Zorro mot den större hästen Glimra, vars bakgrund gör att hon förväntar sig ett otryggt bemötande. Millan finns där som en modrande gestalt som på alla sätt vill få henne att må bra: "Hela tiden är jag noga med att röra mig mjukt, inga hastiga rörelser eller onödiga viftningar med händerna" (Hagmar, *Drömmen* 11). Millans omsorg om Glimra påminner om hennes mjuka modrande i förhållande till sin lillebror, hund och mamma. Skillnaden är att modrandet om hästen är självvalt medan ansvaret för familjen bottnar i hennes starka plikt-känsla som aktiveras av omständigheterna.

Ett annat exempel på modersvariationer utgörs av karaktären Marianne, ägaren till det stall där Millan arbetar extra. Hon ordnar bland annat med tävlingskläder och transport till tävlingar. Dessutom lånar hon ut den egna tävlingshästen till Millan, vars familj varken har råd med dyr utrustning eller en fin tävlingshäst. Därmed tar Marianne sig an en del av det modrande i relation till hästarna och stallet som Jenny och Nita utför gentemot sina döttrar, vilket handlar om att stötta deras häst- och tävlingsintresse.

Marianne när också, helt enligt samhällets förväntningar på kvinnor, en dröm om att själv bli mamma. Detta kopplas till hennes längtan att känna sig behövd och Millan blir i brist på egna barn föremålet för denna längtan: "Jag vill ta hand om dig, snörvlar Marianne. Inte för att hjälpa dig... jo, det är klart att jag vill, men ... mest av allt vill jag känna mig behövd, att du ska behöva min hjälp" (Hagmar, *Drömmen* 121). För Millan blir Mariannes längtan svår att hantera, då hon trots de många problemen känner en stark gemenskap med den egna mamman (Hagmar, *Sveket* 139). Att Marianne passerar en gräns genom att låta sin egen önskan stå i förgrunden gör Millan obekvämd. Marianne har, med Holms ord, "tagit på [s]ig modraansvar med [...] egoistiska motiv" (154). Samtidigt erbjuder hon ett modrande som Millans mamma inte har kapacitet att ge och som fyller ett behov hos Millan. I Mariannes gestalt får Millan syn på ett sätt att vara kvinna som tilltalar henne och som utgör en kontrast till den negativa offerbild som hennes egen mamma representerar.

Den mor-dotter-relation som trots allt utvecklas mellan dem når sin höjdpunkt när Millan faller i gråt i Mariannes famn: "För en enda gångs skull tillåter jag mig att vara liten och hjälplös och svag" (Hagmar, *Drömmen* 121). Denna passage kan jämföras med den sekvens där Millans mamma på motsvarande sätt gråter ut hos Millan, i en omvänd version av mor-barn-relationen (Hagmar, *Millan* 26). Genom de båda parallella situationerna gestaltas alltså andra former av modrande relationer än den mellan biologisk mor och barn. Mariannes modrande karaktär förknippas dels med den goda modersgestalten, dels med möjligheten att kunna kombinera modrande med ett självständigt liv, där hästarna fungerar som ett kitt mellan Marianne och Millan. Tvärtemot Millans mamma, som oftast misslyckas som mor och som endast i liten utsträckning är delaktig i dotterns hästintresse, blir Marianne en sorts "counter-mother" (Rich 254) genom att hon lever ett fritt liv utan att låta sig hindras av samhällets normer – hon lyckas i stort förena det goda modrandet och idealet om den goda hästmänniskan.

Det är inte bara mänskliga karaktärer som är modrande. Alla hästkaraktärer, särskilt i Klara-serien, har modrande egenskaper. De lyssnar och erbjuder tröst, trots att de inte talar mänskligt språk. Sigge, Klaras skötponny på ridskolan, fyller den här funktionen: "Hela han är full av tröst. Han har tid att lyssna på mig" (Hagmar, *Klaras dröm* 127). Hästens tysta närvaro lindrar Klaras smärta och de få gester som beskrivs är trösterika. Precis som bonuspappan Lasse ofta bara lyssnar, blir hästen mottagare av hästtjejens bekymmer. Det är en ordlös akt av kärlek eller förtroende när han vilar mulen mot hennes skuldra. Senare kan hon söka tröst hos sin egen häst: "Jag flätar in händerna i Stars långa, trassliga man [...] Han är den ende jag kan lita på" (*Klara, färdiga, gå* 15). Hästarna må vara ordlösa, men deras modrande egenskaper är ändå effektiva.

Det är hästarna som förenar Klara och hennes mamma. Nita tar redan i seriens början ansvar för dotterns ridning genom att sätta Klara i ridskola och ta med henne på ridturer. Dessutom köper hon Star till henne, fast hon egentligen inte har råd. Att ha en mamma som rider och älskar hästar är mestadels positivt, enligt Klara: "[T]änk ändå vilken tur att hon inte är en trist tant med krullfrisyr som tycker att livets mening är ett välskurat badrum" (Hagmar, *Klaras ridlägersommar* 114–115). Här kontrasteras också Nita genom sitt ointresse för städning mot den traditionella bilden av modern och kvinnan som är mån om att ha ett välstädat hem. Samtidigt som Klara ibland önskar sig en mer konventionell mamma, väger fördelarna med en icke-normativ mamma över:

Det är roligt att se henne rida. Hon ser mycket yngre ut då. Inte alls lika mammaaktig som hon brukar. Hennes långa, ljusa hår fladdrar under hjälmen i stället för att vara ordentligt ihopsatt i nacken med ett brett hårspänne så som hon alltid har det annars. (Hagmar, *Klaras dröm* 6–7)

Porträttet av Nita sätter likhetstecken mellan ungdomlighet och utsläppt hår, i kontrast till ett mer konservativt uppsatt eller permanentat hår. Klaras inställning framgår klart – hon uppskattar den här sidan av sin mamma, för, precis som Rich hävdar, "[a]s daughters we need mothers who want their own freedom and ours" (254). När en mor skapar livskvalitet för sig själv, vilket Nita konstant gör, visar hon för sin dotter möjligheten att stå upp och slåss för sin egen rätt (jfr Rich 254). Genom att skapa dylika tillfällen, där mor och dotter delar en uppskattad aktivitet, bidrar Nita till att kanske omedvetet upprätta sig själv som förebild för Klara. Beskrivningar som dessa

återkommer genom hela serien och i bilden av Nita understryks hur ridningen är en "föryngringskur" (Hagmar, *Klara och fölet* 20–21). Ett sådant perspektiv framträder för övrigt även i Millan-serien, där kontrasten mellan den ridande Marianne och Millans mamma som saknar hästintresse, förstärks av att Marianne alltid är snyggt klädd och kan tas för en ung hästtjej (Hagmar, *Millan* 15).

Klara tänker att "[n]är vi rider tillsammans känns hon mer som en kompis än som en mamma. Det är också mycket lättare att prata med henne när vi är ensamma ute i skogen" (Hagmar, *Klara och fölet* 37). Även här visas genom fokaliseringen på Klara hur hennes mamma utmanar modersnormen – den goda hästmänniskan kompletterar den goda modern. Genom att Klara ser den goda hästmänniskan i sin mamma får hon också en förståelse för att hennes egna behov ibland behöver underordnas hästarna. I stället för en traditionell rollfördelning mellan den goda modern som omhändertagande och självutplånande och dottern som mottagare av denna omsorg, uppstår kamratskap och gemenskap mellan mor och dotter. Det sker tack vare det gemensamma intresset för hästarna och ridningen som aktivitet gynnar samtalet dem emellan då störande moment i vardagen uteblir. Ur Klaras synvinkel är inte moderskap och kamratskap motsatser, utan kamratskapet gör att hon kan se sin mamma i ett nytt ljus. Stallmiljön gynnar en icke-hierarkisk relation mellan mor och dotter där hästarna är deras gemensamma fokus.

Hästboken: en arena för omförhandlade normer och hierarkier

Pia Hagmar utforskar olika modersvariationer och modrande karaktärer i de tre analyserade serierna, och hon väljer att skildra dem som ofullkomliga och i vissa stycken till och med inkompetenta mödrar. Ingen av mödrarna når upp till idealet om den goda modern (jfr Pettersson; Holm) och egentligen är det bara Millans mamma som verkligen vill göra det – kanske som en konsekvens av att hon står så långt ifrån det idealet. Både Klaras och Julis mödrar hävdar sin rätt att vara något mer än mammor, nämligen äventyrliga, älskarinnor eller yrkesarbetande kvinnor. Genom att det finns andra modrande karaktärer i serierna uppnår barnen totalt sett ett gott omhändertagande, om än utspritt på fler karaktärer än mamman. Med andra ord normaliserar Hagmar det faktum att en mamma inte kan vara allt för sitt barn och att modrande kan delas av flera individer – kvinnor såväl som män eller hästar. Det är framför allt här som Hagmar, genom att normalisera andra modrande gestalter, föreslår en utvidgad syn på vem som kan utöva modrande. Trots att vi i analysen inte haft

utrymme att skriva om modrande fadersfigurer, som bonuspappan Lasse i Klara-serien, utgör dylika modersvariationer en viktig komponent av Hagmars utforskande av moderskap och modrande.

Hagmar öppnar också för alternativa sätt att agera mor. Delvis sker det på liknande sätt som i Björklunds exempel, där mödrar frigör sig från hittillsvarande normer för vad det innebär att vara en god mor ("Maternal Abandonment"). Hästboksgenren erbjuder därutöver specifika förutsättningar genom att stallmiljön blir en arena för omprövande av mor-dotter-relationen där hästarna utgör ett gemensamt fokus för bådass omsorgspraktiker, vilket öppnar för upplösta hierarkier mellan mor och dotter.

Trots att Millans mamma kan tolkas som en dålig mor, är detta inte vad Millan betonar när hon beskriver sin mamma. Hon är lojal trots mammans brister. Det skiljer henne från hur Klara och Juli betraktar sina mammor. Klara har en ironisk hållning till Nitas oförmåga att engagera sig i matlagning och andra sysslor som mammor förväntas ägna sig åt. Juli ser däremot med en mycket kritisk blick på sin mammas tillkortakommanden och mjuknar inte förrän hon kan möta sin mamma i det gemensamma hästintresset. Relationen dem emellan måste anta en ny skepnad där vänskap och delade intressen placeras i förgrunden, medan traditionella omsorgspraktiker som matlagning och självuppföring placeras i bakgrunden. Genom Klaras och Julis blickar framstår mammorna som unga, kompetenta, modiga och glödande på hästryggen. Fram träder bilden av ridning som ett livselixir med den positiva effekten att ryttaren mår bra och tar hand om sig själv. Mammorna får i denna nya skepnad även möjlighet att bete sig barnsligt, ledset eller omoget. Hagmars berättelser utmanar med andra ord den militära diskursen genom att visa hur stallbackskulturen inrymmer mer än disciplin, såsom glädje, gemenskap och kamratskap.

Man kan fråga sig varför just hästintresset och stallet skulle medföra speciella former av modrande och andra förutsättningar för relationen mellan mor och dotter. I de serier som ingått i denna undersökning visar det sig att det är i det generationsöverskridande delade hästintresset, som utmanar men samtidigt tillåter diversifierade genuskonstruktioner, som mor och dotter når bortom föreställningen om den goda modern. Dessa genuskonstruktioner erbjuder sålunda alternativa och tillåtande sätt att vara kvinna och mamma.

Biografisk information: Helen Asklund är lektor i litteraturvetenskap vid Mittuniversitetet. Hennes forskningsintressen rör framför allt barn- och ungdomslitteratur, unga läsare samt litteraturdidaktik, och hon har bland annat skrivit om hästböcker, ungas läsning och sökandet efter identitet i barn- och ungdomslitteratur.

Lena Manderstedt är biträdande professor i svenska med didaktisk inriktning vid Luleå tekniska universitet. Hennes forskningsintressen rör barn- och ungdomslitteratur, litteraturdidaktik, unga läsare, skolforskning om läsning, samt kulturella artefakter.

Ann-Sofie Persson är lektor och docent i Språk och kultur vid Linköpings universitet. I sin forskning har hon fokuserat självframställning ur ett postkolonialt genusperspektiv och gjort ekokritiska läsningar av skönlitteratur, däribland hästböcker.

Litteratur

Asklund, Helen. "Hästflickan i förändring i Linn [sic] Hallbergs och Pia Hagmars hästböcker". *Flicktion. Perspektiv på flickan i fiktionen*, redigerad av Eva Söderberg, Mia Österlund och Bodil Formark, Universus Academic Press, 2013, s. 243–257.

Björklund, Jenny. "Killing Family Joy. Mothers on the Run in Twenty-First Century Swedish Literature". *Women's Studies*, vol. 47, nr 8, 2018, s. 806–828, doi.org/10.1080/00497878.2018.1524760.

---. *Maternal Abandonment and Queer Resistance in Twenty-First-Century Swedish Literature*. Palgrave Macmillan, 2021.

---. "Motherhood Gone Wrong. Failure as Resistance in Twenty-First Century Swedish Literature". *Contemporary Women's Writing*, vol. 12, nr 1, 2018, s. 83–100, doi.org/10.1093/cww/vpy004.

Dahl, Ulrika. "Moderskapande meditationer och variationer". *Mamma hursomhelst. Berättelser om moderskap*, redigerad av Margareta Fahlgren och Anna Williams, Gidlunds förlag, 2018, s. 47–61.

Fahlgren, Margaretha. "Skrattspegel och dystopi. Mammaskulden i *Ensamman mamman* och *Bitterfittan*". *Konstellationer. Festskrift till Anna Williams*, redigerad av Alexandra Borg et al., Gidlunds förlag, 2017, s. 351–362.

Forsberg, Lena. *Att utveckla handlingskraft. Om flickors identitetsskapande processer i stallet*. 2007. Luleå tekniska universitet, licentiatavhandling.

---. *Manegen är krattad. Om flickors och kvinnors företagsamhet i hästrelaterade verksamheter*. 2012. Luleå tekniska universitet, doktorsavhandling.

Forsberg, Lena och Ulla Tebelius. "The Riding School as a Site for Gender Identity Construction among Swedish Teenage Girls". *World Leisure Journal*, vol. 53, nr 1, 2011, s. 42–56, doi.org/10.1080/04419057.2011.552218.

Haettner Aurelius, Eva. "Litteratur och idéer". *Litteraturvetenskap. En inledning*, redigerad av Staffan Bergsten, 2:a utg., Studentlitteratur, 2002, s. 33–50.

Hagmar, Pia. *Bara min*. B. Wahlströms, 2020.

---. *Drömmen*. B. Wahlströms, 2014.

---. *En egen häst*. B. Wahlströms, 2019.

---. *Klara Andersson, hästägare*. B. Wahlströms, 1999.

---. *Klara, färdiga, gå*. B. Wahlströms, 1999.

---. *Klara i Hallondalen*. B. Wahlströms, 2001.

---. *Klara och fölet*. B. Wahlströms, 2003.

---. *Klara och Star*. B. Wahlströms, 2004.

---. *Klaras dröm*. B. Wahlströms, 1999.

---. *Klaras egen seger*. B. Wahlströms, 2001.

---. *Klaras ridlägersommar*. B. Wahlströms, 2000.

---. *Klaras vintersorg*. B. Wahlströms, 1999.

---. *Klaras äventyrsritt*. B. Wahlströms, 2000.

---. *Millan*. B. Wahlströms, 2012.

---. *Sveket*. B. Wahlströms, 2013.

---. *Vi två*. B. Wahlströms, 2021.

Hays, Sharon. *The Cultural Contradictions of Motherhood*. Yale UP, 1996.

Hedenborg, Susanna. "Från Den svarta hingsten till Klara, färdiga, gå. Stallbackskultur i hästboken under andra hälften av 1900-talet". *Barnboken. Tidskrift för barnlitteraturforskning*, vol. 29, nr 1, 2006, s. 20–33, doi.org/10.14811/clr.v29i1.96.

---. "Från Svarta Hingsten till Klara, färdiga, gå..." *Hästkarlar, hästtjejer, hästälskare. 100 år med Svenska Ridsportförbundet*. Svenska ridsportförbundet, 2013, s. 174–191.

Holm, Ulla. *Modrande och praxis. En feministfilosofisk undersökning*. 1993. Göteborgs universitet, doktorsavhandling.

Nygren, Anna. "Viljan att bli ett med hästen. Om relationen mellan häst och flicka i Inger Frimanssons hästböcker". *Avain*, vol. 20, nr 2, 2023, s. 60–77, doi.org/10.30665/av.120892.

Persson, Ann-Sofie. "Narrative Strategies Giving Voice to the Silenced Subject. The Horse in Fiction for Children". *Barnboken. Tidskrift för barnlitteraturforskning*, vol. 43, 2020, s. 1–18, doi.org/10.14811/clr.v43.539.

Pettersson, Cecilia. "'Vad är jag för en som inte passar in i en mammagrupp?' Föreställningar om den goda modern i Agnes Lidbecks *Finna sig* och Ester Roxbergs *Barnvagnsblues*". *Tidskrift för litteraturvetenskap*, vol. 50, nr 2–3, 2020, s. 66–75, doi.org/10.54797/tfl.v50i2-3.6118.

Rich, Adrienne. *Of Woman Born. Motherhood as Experience and Institution*. 1976. W.W. Norton, 2021.

Tenngart, Paul. *Litteraturteori*. Studentlitteratur, 2019.

Thorell, Gabriella och Susanna Hedenborg. "Riding Instructors, Gender, Militarism, and Stable Culture in Sweden. Continuity and Change in the Twentieth Century". *The International Journal of the History of Sport*, vol. 32, nr 5, 2015, s. 650–666, doi.org/10.1080/09523367.2015.1021337.

Williams, Anna. "Mamma hursomhelst. Röster ur samtidslitteraturen". *Mamma hursomhelst*, redigerad av Margareta Fahlgren och Anna Williams, Gidlunds förlag, 2018, s. 13–26.

Åström, Berit. "Post-Feminist Fatherhood and the Marginalization of the Mother in Cormac McCarthy's *The Road*". *Women. A Cultural Review*, vol. 29, nr 1, 2018, s. 112–128, doi.org/10.1080/09574042.2018.1425539.